सामाजिक कुरीति विरुद्ध
विद्यालयस्तरमा सञ्चालन भएको जनचेतनामुलक कार्यक्रमको प्रतिवेदन
(श्री सेतीभूमे माध्यमिक विद्यालय, राम्चे, कालिका ०१, रसुवा)

(१) पृष्ठभूमिः

रीति वा चलन वा प्रथाले समाजलाई खराव दिशामा डोऱ्यायो भने त्यो कुरीति हो। सबै रीतिहरु असल या सबै रीतिहरु खराव हुदैन। समाज विकासलाई अवरोध गराउने रीतिहरुलाई निरूत्साहन नगरेसम्म विकास सम्भव छैन। कुरीतिको क्षेत्र व्यापक छ। यो घरबाट सुरू भएर समाज हुँदै राष्ट्रसम्म फैलिएको हुन्छ। कहिलेकाँहि त यसले अन्तराष्ट्रिय क्षेत्रसमेत नाघ्ने गर्दछ। यसको व्यापकता संसारकै विकासको वाधक भएर आउने गर्दछ। समयमै न्यूनीकरणको प्रयास भएन भने यसैले द्वन्द्व निम्त्याउने कुरा अवश्यम्भावी छ। वास्तवमा कुरीति नै द्वन्द्वका जननी हुन्।

कुरीति सबभन्दा पहिले व्यक्तिले महसुस गर्दछ। सबैभन्दा नजिकको स्थानीय सरकारले समाजमा जरा गाडेर बसेका कुरीति अन्त्यका लागि नीति, नियम, कानुन र योजना बनाएर कार्यान्वयन गरे सहज हुने देखिन्छ। स्थानीय जनप्रतिनिधि जति क्रियाशील भएर अगाडि बढ्छन् त्यति नै कुरीति अन्त्यका लागि सहज हुने कुरामा द्विमत छैन। त्यसैले कुरीति निरूपणका लागि स्थानीय तहको सक्रियता पहिलो पाइला हो।

वि.सं.२०७२ साल यता संघियता लागु भएपछि विद्यालयहरु स्थानीय तहद्वारा सञ्चालन भैरहेको अवस्था विद्यमान छ। स्थानीय तहले पहिचान गरेका विषयक्षेत्रहरु समावेश गरी कुरीतिजस्तो अमानवीय र अपराधमूलक कार्यहरु निरूत्साहन गर्न जरूरी छ।

स्थानीय तहहरु नै कुरीति विरूद्ध विगुल फुक्ने पहिलो संयन्त्र हुन्। गाउँपालिकाका कार्यहरु जिल्ला समन्वय समितिद्वारा सहजीकरण भैरहेको हालको कानुनी व्यवस्थालाई व्यवहारगत रूपमा अझ प्रभावकारी बनाउन सकियो भने जराधार तहदेखिनै बलियो समाज निर्माण हुने कुरामा द्विविधा छैन।

(२) परिचयः

जिल्ला समन्वय समितिको आ.व.२०८२/८३ को वार्षिक कार्यक्रममा सामाजिक कुरीति विरुद्ध जनचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने गरी १७० हजार बजेट स्वीकृत भएको छ। चालु आ.व.को पहिलो चौमासिक अवधिमा पूर्व तयारी एवम् अवधारणा निर्माण मै समय व्यथित भएको सन्दर्भमा यसलाई जतिसक्दो चाँडो अगाडि बढाउनु पर्ने अवस्था निर्माण भएको छ। यही व्यहोरालाई मनन गरी जिल्ला समन्वय समितिको मिति २०८२/०८/२४ गते बसेको बैठकले देहायबमोजिमको निर्णय गरेको अवस्था छः

"चालु आ.व.२०८२/८३ को वार्षिक कार्यक्रममा सामाजिक कुरीति विरुद्ध जनचेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने व्यहोरा स्वीकृत भएकोमा उक्त कार्यक्रम रसुवा जिल्लाका ८० (कक्षा ८, ९ र १०) जना भन्दा बढी विद्यार्थी रहेका सरकारी विद्यालयमा सञ्चालन गर्ने।"

(३) विद्यालय छनौटको आधार एवम् मापदण्डः

रसुवा चीनसँग जोडिएको एक हिमाली जिल्ला भएको र यहाँका अधिकांश वालबालिकाहरु राजधानीमा अध्ययन गर्न जाने गरेको तितो यथार्थका कारण विद्यालयमा विद्यार्थीको सङ्ख्या न्यून रहेको देखिन्छ। हाल रसुवा जिल्लामा जम्मा ९१ वटा सामुदायिक विद्यालयहरु रहेको देखिन्छ जसमध्ये सबभन्दा बढी क्रमसः नौकुण्ड गाउपालिकामा २९ र उत्तरगया गाउँपालिकामा १९ वटा सामुदायिक विद्यालय रहेका छन्। त्यस्तै सबैभन्दा कम आमाछोदिङ्मो गाउँपालिकामा १२ ओटा सामुदायिक विद्यालयहरु रहेका छन्। यस जिल्लामा हाल ९ ओटा संस्थागत

विद्यालयहरुले समेत सेवा प्रदान गरिरहेको अवस्था छ। रसुवाका सबै गाउँपालिकामा कम्तिमा १ पटक सामुदायिक विद्यालयमा यो कार्यक्रम सम्पन्न गर्ने गरी तय गरिएको अवस्थामा देहायका मापदण्डहरु अनुशरण गरी विद्यालय छनौट गरिएको छः

- ✓ कार्यक्रम सञ्चालनका लागि सरकारी मापदण्ड वमोजिमका सामुदायिक विद्यालय हुनुपर्ने
- ✓ माध्यमिक तहका कम्तिमा ८० जना र बढीमा १२० जनासम्म कक्षामा सहभागी हुने अवस्था विद्यमान हुनुपर्ने
- ✓ शिक्षक/प्रशीक्षकहरुले चाहेमा कक्षामा सहभागी हुन सक्ने
- ✓ पावरप्वाइन्ट प्रस्तुतीकरणका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरु हुनुपर्ने
- ✓ प्रस्तुतीकरणमा अन्तरक्रियात्मक विधिमा जोड दिइनुपर्ने
- ✓ सहभागीहरुलाई जिससको बजेट एवम् आवश्यकतानुसार खाजाको व्यवस्था गरिने

(४) कार्यक्रम सञ्चालन भएको विद्यालय (परिचय) : रसुवा जिल्लाको कालिका गाउँपालिका वडा नं. १, राम्चेमा अवस्थित श्री सेतीभूमे माध्यमिक विद्यालय एक ऐतिहासिक सामुदायिक शैक्षिक संस्था हो। वि.सं. २०३३ सालमा स्थापना भएको यस विद्यालयले हाल कक्षा १२ सम्मको शिक्षा प्रदान गर्दै आइरहेको छ। विद्यालय व्यवस्थापन समितिको गठन भएको छैन भने वडा शिक्षा समिति रहेको छ जसमा ५ जना सदस्यहरु रहेका छन भने स्वीकृत दरबन्दीका ५ स्थायी र १४ करार गरी कुल १९ शिक्षकहरूको व्यवस्था रहेको छ (जसमा हाल ५ स्थायी र १४ करार कार्यरत छन्)। हाल विद्यालयमा कुल ३७४ विद्यार्थीहरू (१७९ छात्र र १९५ छात्रा) अध्ययनरत छन्। भौतिक पहुँचको हिसाबले मूल सडकबाट मात्र ५० मिटरको दूरीमा (करिब १ मिनेटको पैदल यात्रा) रहेको यस विद्यालयले आधुनिक प्रविधि अपनाउँदै विद्युतीय हाजिरीको समेत व्यवस्था गरेको छ। (विद्यालयले भरेको फाराम यसैसाथ संगलन छ)

(४) उद्देश्यः

राष्ट्रको सानो इकाई व्यक्ति हो। व्यक्तिको क्षमता विकास गराए समाजको स्वतः विकास हुने देखिन्छ। कुरीति नेपालमा विकासको वाधक भएर वर्षौंदेखि हालसम्म बसेको देखिन्छ। राणाकालमा दासप्रथा जस्तो कुरीति त हटाउन सकियो भने अन्य कुरीतिहिरु हटाउन नसकिने भन्ने होइन। तर सुधार चाहिँ हुनुपर्दछ। विद्यालय तहबाटै क्षमता विकास गराउने सोच रहेको यस कार्यक्रमका देहायका उद्देश्यहरु सान्दर्भिक रूपमा रहेका देखिन्छन्:

- ✓ हाल समाजमा रहेका कुरीतिहरू बारे सामान्य जानकारी गराउने
- ✓ कुरीति निरूपणका लागि राज्यका प्रयासहरु बारे अवगत गराउने
- ✓ कुरीति विरूद्ध रहेका कानुनहरु प्रस्तुत गर्ने
- ✓ कुरीति निरूपणका लागि हरेकको निभाउनु पर्ने आफ्नो भूमिका बारे उजागर गर्ने
- ✓ कुरीतिविरूद्ध खरो रूपमा प्रस्तुत हुन विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्ने

(५) कार्यक्रम सञ्चालन विधि

प्रवचन भन्दा पनि प्रयोगात्मक एवम् अनुभवजन्य विधिमार्फत् कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। छलफल, प्रदर्शन, खोज, सहयोगात्मक, तस्वीर केन्द्रितका साथै प्रश्नोत्तर र प्रयोगात्मक बिधिहरु नै बढी उपयोग गरिएको यस कार्यक्रममा बढीभन्दा बढी विद्यार्थीलाई नै अन्तरक्रियामा सहभागी हुन प्रेरित गराइएको छ। भिडियो चित्र, कार्टुन, सामाजिक सञ्जालजस्ता हाल प्रचलित विषयका अलावा देहायका विधिहरु समेत अवलम्बन गरिएका छन् :

- ✓ अन्तरक्रिया
- ✓ पावरप्वाइन्ट प्रजेन्टेसन

- ✓ सान्दर्भिक विषयहरुको उद्धरण
- ✓ उदारहणको प्रस्तुतीकरण
- ✓ विश्व/सन्दर्भ परिवेश

(६) सञ्चालित कार्यक्रमको सारांशः

कक्षा ६ देखि १२ सम्मका विद्यार्थी र शिक्षक गरी जम्मा ११६ जनाको उत्साहजनक सहभागितामा सो सचेतनामूलक कार्यक्रम सम्पन्न भयो। विद्यार्थीहरूको नियमित पठनपाठनमा कम असर नपुगोस् भनी दिउँसो ३:०० देखि ४:०० बजेसम्मको समयमा आयोजित उक्त कार्यक्रमको सञ्चालन जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालयका जिल्ला समन्वय अधिकारी श्री राजेन्द्रप्रसाद आचार्यले विषयवस्तुको संक्षिप्त जानकारीसहित गर्नुभएको थियो। इन्जिनियर श्री दीपराज बस्नेतले 'सामाजिक कुरीति विरुद्धको अभियान' सम्बन्धी एक प्रभावकारी पावरप्वाइन्ट प्रस्तुत गर्नुभयो। कार्यक्रमको दौरान मा सामाजिक कुरीति विरुद्धको जनचेतना मूलक भिडियो सामाग्रीको प्रस्तुत गरी कार्यक्रमलाई अझ प्रभावकारी बनाईएको थियो। कार्यक्रमको सम्बन्धमा श्री सेतिभूमे मा.वि मा प्रधानाध्यापक श्री शिला मगरज्यूले कार्यक्रमको समिक्षा गरी अन्य थप सोही प्रकृतिका कार्यक्रम यस विद्यालयमा सञ्चालन गर्नुपर्ने भन्ने विषयमा आफ्नो धारणा प्रस्तुतत गर्नुभयो। अन्त्यमा जिल्ला समन्वय अधिकारी श्री राजेन्द्रप्रसाद आचार्यले सामाजिक करीति विरुद्ध कानूनी जानकारी तथा सामाजिक कुरीति न्युनिकरणमा बिद्यार्थिको भूमिका बारे स्पष्ट पार्दै कार्यक्रमको समापन गर्नु भएको थियो। सहभागी विद्यार्थीहरुले विशेषगरी जिल्ला बाहिर विद्यमान कुरीतिहरूबारे विभिन्न जिज्ञासा र प्रश्नहरू राखेका थिए। कार्यक्रमलाई सफल बनाउन कार्यालयका अन्य कर्मचारीहरूले खाजा वितरण र हाजिरी व्यवस्थापनमा सक्रिय सहयोग गर्नुभएको थियो।

(७) निष्कर्ष र सुझावः

रीति, प्रथा र परम्परा राष्ट्रका चिनारी हुन्।यिनको संरक्षण र प्रवर्धन हुन जरूरी छ। तर केही रीतिहरुले समाजलाई पुरातन अवस्थातिर धकेलिरहेको महसुस भएको छ।अझै पनि नेपाली समाजबाट वालविवाह, छाउपडी, दाइजोले सदाका लागि विदा पाउन सकेका छैनन।सबै नेपालीहरूले कुरीतिबाट मुक्ति नपाएसम्म विकसित देश निर्माण हुन नसक्ने सत्यता आङ्कलन गर्दै यो कार्यक्रम सञ्चालन पश्चात् देहायका निष्कर्ष एवम् सुझावहरु प्रस्तुत गरिएका छन्ः

- ✓ यस्ता क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु थप सञ्चालन गर्नुपर्ने
- ✓ सरकारी कर्मचारीले पढाएको विषय विद्यार्थीले गम्भीर रूपमा लिने भएकाले यस्ता कार्यक्रम अझ प्रभावकारी हुने
- ✓ स्थानीय क्षेत्रका कुरीतिहरु खोज/अनुसन्धानमा जोड दिनुपर्ने
- ✓ स्थानीय तहको पाठ्यक्रममा यो विषय अनिवार्य रूपमा समावेश गर्न पालिकाले पहल गर्ने
- ✓ कुरीति विरूद्ध जिल्ला तहका कार्यक्रमहरूको समीक्षा गर्नुपर्ने

(८) संलग्न कागजातहरु

पूर्व तयारीमा बढी समय लागेको यस कार्यक्रम स्थलगत कार्यक्रम हो।कार्यक्रम सम्पन्न गरी तयार भएको यस प्रतिवेदनमा देहायका कागजातहरु अनुसूचीमा संलग्न गरिएका छन् :

- ✓ कक्षामा सहभागीहरुको हाजिरी (अनुसूची १)
- ✓ कक्षामा प्रस्तुत भएको प्रस्तुतीकरण (अनुसूची २)
- ✓ विद्यालय बारे प्रश्नावली (अनुसूची ३)

(९) तस्बीरहरुः

श्री सेतिभूमे माध्यामिक विद्यालयका विद्यार्थीहरु र शिक्षकहरुसंगको सामुहिक तस्बिर

जि.स.सको कार्यलयका इन्जिनियर ज्यूद्वारा प्रस्तुती हुदै

जिल्ला समन्वय अधिकारीज्युद्वारा विषयवस्तु छलफल

कार्यक्रममा सहभागी विद्यार्थीहरु

पावरप्वाइन्ट प्रस्तुतीकरण

कार्यक्रममा समापन पश्चात खाजा वितरण हुदै

आज मिति २०८२ माघ १८ गते आईतबारका दिन कालिका गाउँपालिका वडा नं. १ स्थित श्री सेतीभूमे माध्यमिक विद्यालय, राम्चे, रसुवामा कक्षा ८ देखि कक्षा १२ सम्म अध्ययनरत छात्र छात्राहरुलाई जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, रसुवाको आयोजनामा सामाजिक कुरीति विरुद्ध विद्यालयस्तरीय जनचेतनामूलक कार्यक्रम, २०८२ तपसिल बमोजिमका महानुभावहरुको उपस्थितिमा शिक्षण/प्रशिक्षण कार्यक्रम गरी सम्पन्न भयो।

क्र.सं.	नाम थर	कक्षा	हस्ताक्षर
१	मोहन तामाङ	गणित	Mohan Tamang
२	भगवती पौडेल	नेपाली	
३	अस्मिता नामिछाने	वि.नर्स	
४	कृष्टिना तामाङ	अंग्रेजी	
५	शिला मगर	प्र.अ	
६	सन्देश तामाङ	८	
७	सुजन तामाङ	८	
८	राज तामाङ	८	
९	बिमल तामाङ	८	
१०	जिवन तामाङ	८	
११	गणेश तामाङ	८	
१२	प्रविन तामाङ	८	Prabin Tamang
१३	प्रकाश तामाङ B	८	
१४	प्रकाश तामाङ CA	८	
१५	सन्तोष तामाङ	८	
१६	सफल तामाङ	८	
१७	सुजन तामाङ B	८	
१८	उमेश वाईबा	१२	
१९	सन्त बहादुर वाईबा	११	
२०	सलिला तामाङ	१२	
२१	कासाङ्मो तामाङ	११	

आज मिति २०८२ माघ १८ गते आईतबारका दिन कालिका गाउँपालिका वडा नं. १ स्थित श्री सेतीभूमे माध्यमिक विद्यालय, राम्चे, रसुवामा कक्षा ८ देखि कक्षा १२ सम्म अध्ययनरत छात्र छात्राहरुलाई जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, रसुवाको आयोजनामा सामाजिक कुरीति विरुद्ध विद्यालयस्तरीय जनचेतनामूलक कार्यक्रम, २०८२ तपसिल बमोजिमका महानुभावहरुको उपस्थितिमा शिक्षण/प्रशिक्षण कार्यक्रम गरी सम्पन्न भयो।

क.सं.	नाम थर	कक्षा	हस्ताक्षर
२२	अन्जना तामाङ	११	
२३	सन्जीवनी तामाङ	११	
२४	सोनिया तामाङ	११	
२५	मनिषा तामाङ	१२	
२६	सन्चिता तामाङ	९	
२७	अनिशा तामाङ	९	
२८	साजिला तामाङ	९	
२९	नाङसा तामाङ	९	
३०	रबिना तामाङ	९	
३१	हरिमाया तामाङ	८	
३२	असिम तामाङ	८	
३३	सबिना तामाङ	८	
३४	सन्जिला तामाङ	८	
३५	रोमिला तामाङ	८	
३६	चमेली तामाङ	८	
३७	पुष्पा तामाङ	८	
३८	अन्जु तामाङ	८	
३९	रिता तामाङ	८	
४०	बिसान तामाङ	८	
४१	मन्जु तामाङ	८	
४२	अन्जना तामाङ	८	

आज मिति २०८२ माघ १८ गते आईतबारका दिन कालिका गाउँपालिका वडा नं. १ स्थित श्री सेतीभूमे माध्यमिक विद्यालय, राम्चे, रसुवामा कक्षा ८ देखि कक्षा १२ सम्म अध्ययनरत छात्र छात्राहरुलाई जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, रसुवाको आयोजनामा सामाजिक कुरीति विरुद्ध विद्यालयस्तरीय जनचेतनामूलक कार्यक्रम, २०८२ तपसिल बमोजिमका महानुभावहरुको उपस्थितिमा शिक्षण/प्रशिक्षण कार्यक्रम गरी सम्पन्न भयो।

क्र.सं.	नाम थर	कक्षा	हस्ताक्षर
४३	करुणा तामाङ	७	Karuna
४४	कविता तामाङ	७	[illegible]
४५	सोनि तामाङ	६	[illegible]
४६	सानु माया तामाङ	६	[illegible]
४७	सरिता तामाङ	६	[illegible]
४८	बिनोद तामाङ	६	[illegible]
४९	रिमा तामाङ	७	Rima
५०	रोजिना तामाङ	८	[illegible]
५१	सोनिता तामाङ	८	[illegible]
५२	प्रेमिका तामाङ	८	[illegible]
५३	सन्जित तामाङ	८	[illegible]
५४	सम्झना तामाङ	९	[illegible]
५५	सविता तामाङ	९	[illegible]
५६	रमिता तामाङ	९	Ramita
५७	युना तामाङ	९	[illegible]
५८	सनिता तामाङ	११	[illegible]
५९	साङ• मेन्दो तामाङ	११	[illegible]
६०	बुधराम तामाङ	९	[illegible]
६१	गोपाल तामाङ स्याङबा	९	[illegible]
६२	देव तामाङ	९	[illegible]
६३	विशाल तामाङ	९	[illegible]

आज मिति २०८२ माघ १८ गते आईतबारका दिन कालिका गाउँपालिका वडा नं. १ स्थित श्री सेतीभूमे माध्यमिक विद्यालय, राम्चे, रसुवामा कक्षा ८ देखि कक्षा १२ सम्म अध्ययनरत छात्र छात्राहरुलाई जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, रसुवाको आयोजनामा सामाजिक कुरीति विरुद्ध विद्यालयस्तरीय जनचेतनामूलक कार्यक्रम, २०८२ तपसिल बमोजिमका महानुभावहरुको उपस्थितिमा शिक्षण/प्रशिक्षण कार्यक्रम गरी सम्पन्न भयो।

क्र.सं.	नाम थर	कक्षा	हस्ताक्षर
६४	सुबास तामाङ	११	
६५	अभिषेक तामाङ	११	
६६	अस्मिता तामाङ	९	
६७	संगम तामाङ	९	
६८	मनोज तामाङ	९	
६९	साङमेन्दो तामाङ	९	
७०	रमिला तामाङ	९	
७१	निरमा तामाङ	९	
७२	मेन्दो डोल्मो तामाङ	९	
७३	सरवना तामाङ	९	
७४	रमिला तामाङ	९	
७५	रेनु तामाङ	९	
७६	बिनिसा तामाङ	९	
७७	प्रमिला तामाङ	९	
७८	अप्सरा तामाङ	९	
७९	सुनिता तामाङ	९	
८०	करिश्मा तामाङ	९	
८१	सोममाया तामाङ	९	
८२	प्रतिमा तामाङ	९	
८३	करुणा तामाङ	९	
८४	कुलु वडमो तामाङ	९	

आज मिति २०८२ माघ १८ गते आईतबारका दिन कालिका गाउँपालिका वडा नं. १ स्थित श्री सेतीभूमे माध्यमिक विद्यालय, राम्चे, रसुवामा कक्षा ८ देखि कक्षा १२ सम्म अध्ययनरत छात्र छात्राहरुलाई जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, रसुवाको आयोजनामा सामाजिक कुरीति विरुद्ध विद्यालयस्तरीय जनचेतनामूलक कार्यक्रम, २०८२ तपसिल बमोजिमका महानुभावहरुको उपस्थितिमा शिक्षण/प्रशिक्षण कार्यक्रम गरी सम्पन्न भयो।

क्र.सं.	नाम थर	कक्षा	हस्ताक्षर
८५	फुल माया तामाङ	8	[illegible]
८६	सान्जना तामाङ	8	[illegible]
८७	सुनिता तामाङ	8	[illegible]
८८	मेन्जोम तामाङ	8	Menyam
८९	बिबेशा तामाङ	7	[illegible]
९०	प्रविन तामाङ	7	[illegible]
९१	हृदिङ तामाङ	7	[illegible]
९२	विकास तामाङ	7	[illegible]
९३	समला तामाङ	7	Samjh
९४	प्रशान्त तामाङ	7	[illegible]
९५	दिवेशा तामाङ	7	[illegible]
९६	प्रतिक्षा तामाङ	7	[illegible]
९७	कामना तामाङ	7	[illegible]
९८	सुजन तामाङ	7	[illegible]
९९	कविराज तामाङ	7	[illegible]
१००	रोजन तामाङ	7	[illegible]
१०१	विनोद तामाङ	7	[illegible]
१०२	बिबिसा तामाङ	7	[illegible]
१०३	समझना तामाङ	7	Samjhana Tamang
१०४	रिया तामाङ	7	[illegible]

आज मिति २०८२ माघ १८ गते आईतबारका दिन कालिका गाउँपालिका वडा नं. १ स्थित श्री सेतीभूमे माध्यमिक विद्यालय, राम्चे, रसुवामा कक्षा ८ देखि कक्षा १२ सम्म अध्ययनरत छात्र छात्राहरुलाई जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, रसुवाको आयोजनामा सामाजिक कुरीति विरुद्ध विद्यालयस्तरीय जनचेतनामूलक कार्यक्रम, २०८२ तपसिल बमोजिमका महानुभावहरुको उपस्थितिमा शिक्षण/प्रशिक्षण कार्यक्रम गरी सम्पन्न भयो।

क्र.सं.	नाम थर	कक्षा	हस्ताक्षर
१०५	निमा ल्हाङमो तामाङ	7	[illegible]
१०६	सबिना तामाङ	7	[illegible]
१०७	संगिता तामाङ	7	[illegible]
१०८	सुमी तामाङ	7	Sumi Tamang
१०९	ऐनिशा तामाङ	7	[illegible]
११०	चाँदनी तामाङ	7	[illegible]
१११	इच्छा तामाङ	7	[illegible]
११२	डेजी पन्त (शिक्षक)	सामाजिक	[illegible]
११३	लक्ष्मी भट्ट शिक्षक	स्थानिय	[illegible]
११४	सबिना तामाङ (शिक्षक)	एल.के.जी.	[illegible]
११५	सरस्वती घिमिरे (शिक्षक)	लेखा-5	[illegible]
११६	सिर्जना परियार	English-9	Krishna Pariyar
११७	दिप राज बस्नेत	जि.स.स. इन्जिनियर	[illegible]
११८	विशाल भण्डारी	जि.स.स. खरिदार	[illegible]
११९	हेमजोत तामाङ	का.स.	[illegible]
१२०	राज कुमार तामाङ	ह.से.चा.	

जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय
धुन्चे, रसुवा

सामाजिक कुरीति विरुद्ध विद्यालयस्तरीय जनचेतनामूलक कार्यक्रम, २०८२

प्रस्तोता
दिप राज बस्नेत
इन्जिनियर

१८ माघ, २०८२

प्रस्तुतीकरणको खांका

- गठन
- जिल्ला समन्वय समितिका कार्यहरु
- सामाजिक कुरीतिः परिभाषा
- समाजमा प्रचलित प्रमुख कुरीतिहरु
- सामाजिक कुरीतिः असर र प्रभाव
- सामाजिक कुरीतिः निरुपणका उपायहरू
- कानुनी व्यवस्था
- नेपालमा सामाजिक कुरीतिः पहिले र अहिले
- कसले के गर्ने?

गठन

- जिल्ला सभाको गठनः जम्मा १० जना (चुनाव प्रयोजन)
  - ✓ गाउँकार्यापालिकाका अध्यक्ष – ५ जना
  - ✓ गाउँकार्यापालिकाका उपाध्यक्ष – ५ जना
- जिल्ला समन्वय समितिको गठनः जम्मा ९ जना
  - ✓ जिल्ला सभाद्वारा निर्वाचन हुने
  - ✓ प्रमुख – १ जना, उपप्रमुख – १जना
  - ✓ कम्तिमा ३ जना महिला, १ जना दलित वा अल्पसङ्ख्यक – जम्मा ७ जना
- पदावधिः ५ वर्ष
- योग्यताः गाउँसभाको सदस्य हुनपर्ने

जिल्ला समन्वय समितिका कार्यहरु

नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन र अन्य कानुनका आधारमा

- ✓ गाउँपालिकाहरुबीच समन्वय गर्ने।
- ✓ विकास कार्यका अनुगमन गर्ने।
- ✓ विवाद निरुपणको थलो
- ✓ तिनतहका कार्यालयहरुका कार्यहरुमा सहजीकरण गर्ने।
- ✓ क्षमता विकास गर्ने
- ✓ जिल्ला भित्रको प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद् व्यस्थापन सम्बन्धी योजना र कार्यको समन्वय गर्ने ।
- ✓ जिल्ला सभाले गर्ने काम जिल्ला समन्वय समितिको नाममा हुने व्यवस्था रहेको छ ।

सामाजिक कुरीतिः परीभाषा

- समाजमा रहेको नकारात्मक, हानिकारक र अव्यवहारिक रीति
- विकास अवरोध गर्ने चालचलन वा प्रथा।

In English: Traditional malpractice, improper custom.

- पर्यायवाचीः कुप्रथा

- उदाहरण

  छुवाछुत, बोक्साबोक्सी, झाँक्रीको अन्धविश्वासलाई मान्ने अर्थात् कुन जात ठूलो कुन सानो, कसले छोएको खानु हुन्छ, कसले छोएको खानु हुँदैन भनी विभेदयुक्त भावनाहरू

समाजमा प्रचलित प्रमुख कुरीतिहरू

- छुवाछूत र जातीय विभेद
- दाइजो प्रथा
- विवाहः बालविवाह, बहुविवाह, अनमेल विवाह, अन्तरजातीय विवाह
- झारफुक, अन्धविश्वास
- चाडपर्व, विवाह आदिमा मदिरा प्रयोग
- बोक्सी आरोप
- देउकी प्रथाः आफ्नो छोरी देवीलाई चढाउने (वैतडी)
- झारा प्रथाः पारिश्रामिक नदिई काममा लगाउने
- वाँधा प्रथाः सुन राखेर पैसा ऋण लिएमा सन्तान धितो राखेर ऋण लिने
- झुमा/ढावा प्रथाः माईली छोरी/माईलो छोरालाई वौद्ध गुम्बाको सेवाको लागि चढाउने
- छाउपडी प्रथा
- धामीझाक्री प्रथा
- हराईसकेका प्रथाहरुः दास प्रथा, सती प्रथा, कमैया प्रथा, हलिया प्रथा आदि

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (१)

छुवाछुत र जातीय विभेद

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (२)

दाइजो प्रथा

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (३)

बाल बिबाह

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (४)
बहु बिबाह

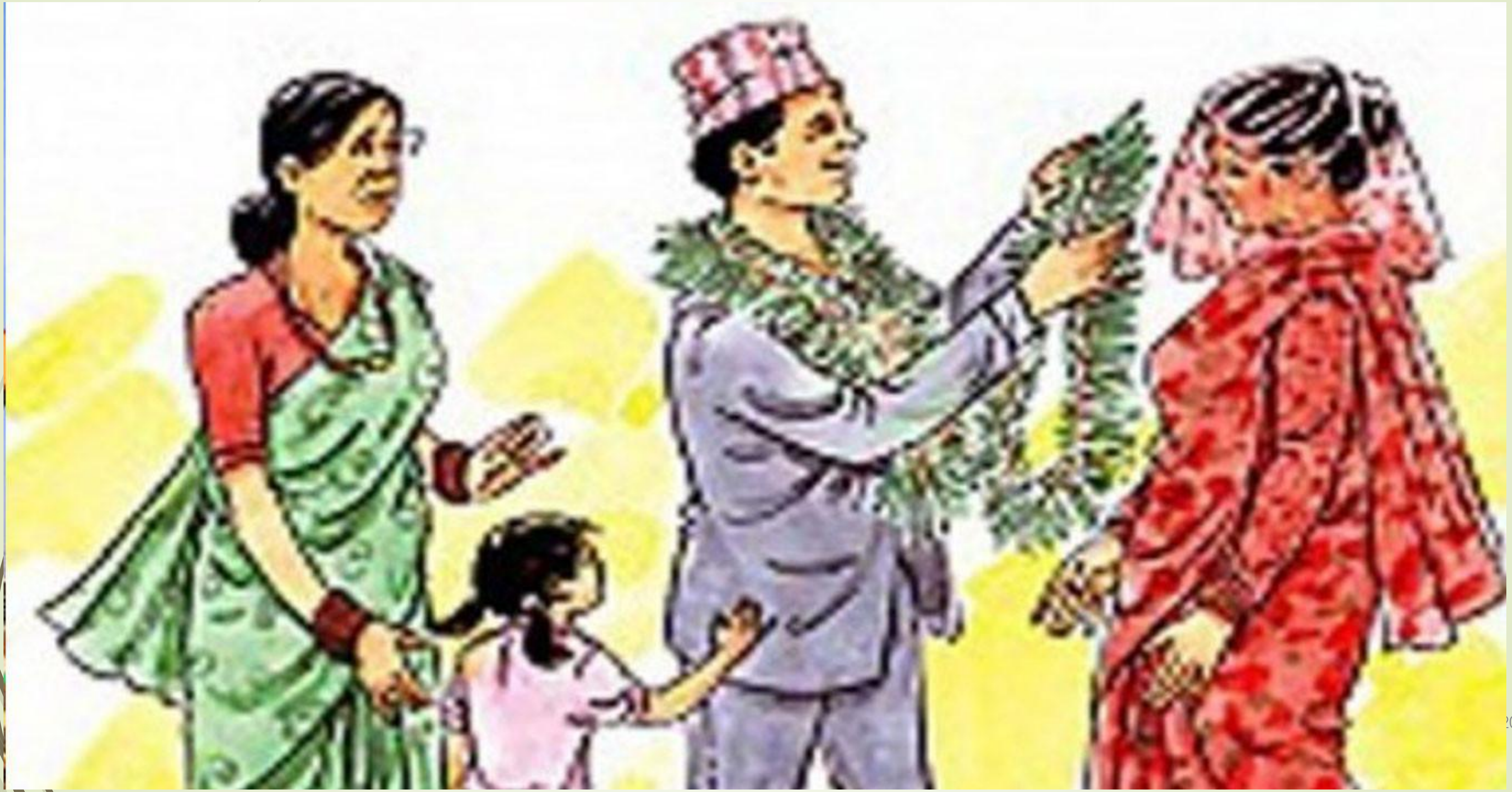

11

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (५)

लैङ्गिक हिंसा

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (६)

झारफुक, अन्धविश्वास

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (७)

बोक्सीको आरोप

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (८)

छाउपडी प्रथा

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (९)

दास प्रथा

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (१०)
सती प्रथा

कुरीतिसम्बन्धी चित्रहरु (११)

देउकी प्रथा

सामाजिक कुरीतिः असर र प्रभाव

- मनोविकार
- द्वन्दको विउ
- असमानता र हिंसा
- तडक भडक
- गरीवि
- पलायन
- ठूलो काम र सानो काम
- पछौटेपन

सामाजिक कुरीतिः निरुपणका उपायहरु

•निरोधात्मक उपाय

- ✓ कुरीति रोग हो, लाग्नै नदिने, लागेकालाई हटाउदै जाने
- ✓ कुरीतिका थप क्षेत्र पहिचान गरी कानुन बनाई कार्यन्वयन गर्ने
- ✓ सामाजिक वहिस्कार
- ✓ सूचना प्रविधिको प्रयोग
- ✓ नैतिक शिक्षा
- ✓ Proactive Approach
- ✓ Social Security मार्फत प्रवर्धन

सामाजिक कुरीतिः निरुपणका उपायहरु

- प्रवर्धनात्मक उपाय
  - ✓ जो असल काम गर्छ, उसको हौसला बढाउने
  - ✓ पुरस्कार, प्रोत्साहन, उत्प्रेरणाको उपयोग
  - ✓ सार्वजनिक – नीजि साझेदारी
  - ✓ सामाजिक सञ्जालको नियमन
  - ✓ जिवनशैलीमा परिवर्तन
  - ✓ प्रचार प्रसार बढाउने
  - ✓ सहकार्य (राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय)

सामाजिक कुरीतिः निरुपणका उपायहरु

- उपचारात्मक उपाय
  - ✓ दण्ड र सजाय
  - ✓ पुनरावृत्ति गर्नेलाई थप सजाय
  - ✓ उच्च औहदा/प्रतिष्ठितले कानुन उलङ्घन गरे थप सजाय
  - ✓ जेललाई सुधार गृहका रुपमा अगाडि बढाउने
  - ✓ सुराकीको प्रयोग
  - ✓ छरितो न्याय

कानुनी व्यवस्थाः नेपालको संविधान

- धारा १८ (समानताको अधिकार)
- धारा ३५ (स्वास्थ्य सम्बन्धी हक)
- धारा ३९ (बालबालिकाको हक)
- धारा ४२ (समावेशीकरण सम्बन्धी अधिकार)
- धारा ५१ (राज्यका निर्देशक सिद्धान्त)

कानुनी व्यवस्थाः ऐन/कानुन

१. समानता तथा छुवाछूत (कसुर र सजाय) ऐन, २०७२

२. बालबालिका ऐन, २०७५

३. महिला हिंसा निवारण सम्बन्धी ऐन, २०६६

४. मद्यपान (नियन्त्रण) ऐन, २०३१

५. फौजदारी संहिता, २०७४

६. बोक्सीको आरोप (कसुर र सजाय) ऐन, २०७२

७. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

कानुनी व्यवस्थाः अन्य

- राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०६३
- राष्ट्रिय दलित आयोग ऐन, २०७८
- राष्ट्रिय युवा नीति, २०७०

नेपालमा सामाजिक कुरीतिः पहिले र अहिले

पक्ष/विषय	पहिलेको अवस्था	अहिलेको अवस्था
शिक्षा र सूचना	शिक्षाको पहुँच न्यून, मानिस अन्धविश्वासमा आधारित	विद्यालय, सञ्चार माध्यम, सामाजिक सञ्जालमार्फत चेतना बढेको
छुवाछूत	दलितलाई तल्लो दर्जा, मन्दिर प्रवेशमा रोक, पानी छुन नदिने	कानूनी सजाय, सचेतना अभियान, शहर क्षेत्रमा कम
बालविवाह/दाइजो	बालविवाह र दाइजो प्रथा सामान्य	कानूनी निषेध, सचेतना बढेको, तर अझै कायम
अन्धविश्वास	झारफुक, बोक्सी आरोप प्रचलित	स्वास्थ्य शिक्षा, कानूनी कारबाही र चेतनाले कमी
मद्यपान/जुवा	सामाजिक परम्परा जस्तै, नियन्त्रणको अभाव	कानूनी नियन्त्रण, सचेतनाले कमी, तर अझै समस्या
सञ्चार माध्यम	सूचना प्रवाह सीमित, जनचेतना फैलाउन कठिन	रेडियो, टिभी, पत्रपत्रिका, इन्टरनेट, सामाजिक सञ्जाल प्रभावकारी
युवा र महिला सक्रियता	कुरीति विरुद्ध अभियानमा सहभागिता न्यून	महिला समूह, युवा क्लब, NGO/INGO सक्रिय
कानूनी व्यवस्था	कमजोर कार्यान्वयन, दण्ड सजाय नहुने	संविधान र ऐनद्वारा बलियो कानूनी आधार, कार्यान्वयन बढ्दो

कसले के गर्ने?

जिल्ला समन्वय समितिले के गर्ने?

- जनचेतनामूलक कार्यक्रम
- गाउँपालिकासंग समन्वय र साझेदारी
- क्षमता विकास

गाउँपालिकाले के गर्ने?

- स्थानीय कुरीतिको पहिचान
- कार्यक्रम प्रक्षेपण
- 3P Approach को कार्यन्वयन
- क्षमता विकास

कसले के गर्ने ?

शिक्षकले के गर्ने?

- विद्यालय विद्यार्थीको दोस्रो घर हो, विद्यार्थीले लगभग आधा समय वितार्उने ठाउँ
- वालवालिका गिलो माटो हुन, जस्तो बनाए त्यस्तै बन्छन
- क्षमता विकास/अनुशासन/असल व्यक्ति निर्माण

अभिभावकले के गर्ने?

- घरबाट कुरीति हटाउने
- समाजका कुरीतिहरु सम्बन्धित ठाउँमा पऱ्याउने
- लिङ्ग, क्षेत्र, जात, धर्म, विचारका आधारमा भेदभाव नगर्ने
- सादा जिवन उच्च विचार

कुनै प्रश्न भए??

धन्यवाद